

BUITEN

4^E JAARGANG N^O. 3.

ZATERDAG 15 JANUARI 1910.

Foto Aug. F. W. Vogt DE CANNENBURCH BIJ VAASSEN. SCHOORSTEEN IN DE ZUID-KAMER.

INHOUD:

OVERZICHT VAN DE WEEK	BLZ. 26
EEN MERKWAARDIGE WINTERGAST, DOOR J. J. HOF	26
HET OUDE KERKHOF (GEDICHT)	27
DE MEEUW (GEDICHT)	27
DE CANNENBURCH (SLOT), DOOR F. A. HOEFER, GE- ILLUSTREERD	BLZ. 25 EN 28—31
ZILVERVLEK (SLOT), DOOR W.	BLZ. 30
SEMUR, DOOR H. V. B., GEÏLLUSTREERD	32
OPENLUCHTSCHOOL, NAAR C. C. JESSEN, DOOR E. V. V.	34
DE VLEIENZWAM, DOOR L. DORSMAN CZ., GEÏLLUSTR.	36

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

Alle kopij ook die met illustraties, zomede afzonderlijke illustraties (fotografieën, teekeningen, enz.), gelieve men te zenden aan de redactie, **Rokin 74—76, Amsterdam.** Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's.

De uitgevers verzoeken beleefdelijk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Het auteursrecht voor den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de Wet van 28 Juni 1881, Stbl. No. 214.

OVERZICHT VAN DE WEEK.

2 JANUARI. De Grieksche Minister van Binnenlandsche Zaken, die het misnoegen van den Militairen Bond had gaande gemaakt, moet aftreden.

3 JANUARI. Dood van Dr. S. J. Warren, rector van het Erasmiaansch Gymnasium te Rotterdam.

Begrafenis van grootvorst Michael te St. Petersburg.

4 JANUARI. De aviateur Delagrange verongelukt te Bordeaux bij een vliegproef. Santos Dumont valt te St. Cyr met zijn vliegtuig en wordt gewond.

5 JANUARI. Viering van het 70-jarig bestaan van Arti et Amicitiae te Amsterdam.

Dood van Mr. W. H. K. Mouthaan, advocaat te Amsterdam.

De strijd in de bouwvakken te Amsterdam neemt een ernstig karakter aan door het besluit van de Algemeene Patroonsvereniging, alle niet-gecontracteerde metselaars en opperlieden te ontslaan op 15 Januari; tevens wordt het bestuur der A. P. V. gemachtigd, de leden te verplichten ook de gecontracteerden uit te sluiten zoodra dit noodig mocht blijken.

Het te Berlijn vergaderde congres der Pruisische socialisten spreekt zich uit ten gunste van het algemeen kiesrecht voor alle mannen en vrouwen boven de 20 jaar in Pruisen.

6 JANUARI. Dood van luitenant-generaal F. N. Thiange, chef van den generalen staf.

Het koninklijk paleis te Athene grootendeels vernield door brand, bij afwezigheid der koninklijke familie.

Volgens bericht uit New-York heeft de Amerikaansche Minister van Buitenlandsche Zaken, Knox, aan de mogendheden een nota gezonden, strekkende om aan het internationale prijzenhof de bevoegdheid en den werkkring van een internationaal hof van arbitrage te verleen.

De organisatie van patroons in de bouwvakken Amstels-Bouwvereniging, te Amsterdam, neemt hetzelfde besluit als de A. P. V.

De Engelsche minister-president Asquith en de ministers Lloyd George, Mc. Kenna en Crewe houden een redevoering, waarin zij de alarmistische beweringen van Balfour, den leider der oppositie, weerleggen, en het afkeuren dat deze ter wille van partijbelangen de openbare meening in Engeland en Duitschland prikkelt.

7 JANUARI. De Hongaarsche minister-president Lukacs is gered met zijn kabinet, met dien verstande, dat hij zelf eenige portefeuilles voor zijne rekening neemt. Men heeft echter zeer weinig verwachting van dit kabinet.

Latham bereikt te Châlons met zijn vliegtuig een hoogte van 1050 à 1100 M. en slaat daardoor alle hoogte-records.

Uit New-York wordt bericht dat Amerika aan de mogendheden een voorstel heeft gedaan om de Mandsjoerische spoorwegen, die een voortdurende bron van geschillen tusschen Japan, Rusland en andere mogendheden zijn geweest, onzijdig te verklaren, ze aan China te verkoopen en de exploitatie onder toezicht van de mogendheden te stellen.

President Taft dient bij het Congres een speciale boodschap in, terzake van een wijziging van de Interstate Commerce Law.

8 JANUARI. Uit Batavia wordt geseind, dat op de particuliere landerijen Kramat en Karang Serang, beide in de residentie Batavia, een malaria-epedemie heerscht, ten gevolge waarvan reeds 500 lieden gestorven zijn.

10 JANUARI. Uit Djedda komt bericht, dat daar de pest is uitgebroken.

Het Britsche Lagerhuis bij koninklijke proclamatie ontbonden.

EEN MERKWAARDIGE
WINTERGAST.

EVENSALS vele van onze vogels in den herfst en tegen den winter, meestal wanneer het voedsel hier schaarsch begint te worden, naar het zuiden trekken, om daar den winter door te brengen, zoo komen er ook enkele vogels uit het noorden tot ons om hier de wintermaanden te verblijven.

Der-elijke vogels, die hier dus alleen gedurende den winter vertoeven, noemt men *wintergasten*.

Terwijl sommige vogels uit het Noorden door ons land trekken naar zuidelijker streken en hier dus slechts korten tijd vertoeven, blijven de wintergasten gedurende het geheele winterseizoen in onze streken en vertrekken dikwijls reeds vroeg in het voorjaar weer naar het Noorden, waar zij hun broedplaatsen hebben.

Onder deze wintergasten zijn er, die elk jaar regelmatig in grooten getale weer tot ons komen en die wij daarom ook als gewone verschijningen bij een wintertooneeltje begroeten. Dat zijn b.v. de grijze of bonte kraaien, die iedereen kent en die als 't ware onafscheidelijk verbonden zijn aan ons winterlandschap. Het zijn als 't ware de voorboden van den winter, al is het waar, dat „één grijze kraai nog geen winter maakt". Even goed als men de leeuweriken, spreeuwen en ooievaars de voorjaarsboden pleegt te noemen, zou men dus deze vogels den naam van winterboden kunnen geven.

Behalve deze gewone wintergasten zijn er ook die niet elk jaar geregeld ons land als winterverblijf betrekken, maar die slechts zoo af en toe eens in vrij grooten getale naar ons toekomen. Zulke vogels noemt men onregelmatige wintergasten. In enkele jaren vertoonen zij zich dikwijls in 't geheel niet, om in andere daarentegen op verschillende plaatsen veelvuldig te worden aangetroffen.

Een dergelijke onregelmatige wintergast is ook de *Pestvogel*, in de wetenschappelijke wereld *Ampelis garrulus* genoemd, een vogel, iets grooter dan een spreeuw. Reeds de naam geeft een voorgevoel, dat wij hier met een zonderling dier te doen hebben, dat niet heeft nagelaten indruk te weeg te brengen bij de „spraakmakende gemeente". Toch ligt dit niet zoozeer aan den vogel zelf als wel aan zijn zonderlinge manier van verschijnen.

In sommige jaren vertoont hij zich in 't geheel niet, terwijl hij daarentegen in andere weer in betrekkelijk groot aantal verschijnt.

Het heet dan, of laten wij liever zeggen, het heette dan vroeger, dat hij om de zeven jaren verschijnt en waar nu dat getal zeven niet zoo bijzonder gunstig bij het volk staat aangeschreven, was ook de vogel, die om de zooveel jaren verscheen, een onheil aanbrenge bode. Pest en andere booze ziekten, misgewas, oorlog en allerlei ander ongemak werden door de komst van den vogel ingeleid en met eenige beklemdheid zal menig lichtgelovige de verschijning van deze vogels hebben vernomen.

Zoals echter wel vanzelf spreekt staan de vogels in geen enkel verband met het voorkomen van dergelijke minder aangename verschijnselen en het is dan ook aan louter bijgeloof toe te schrijven, dat men zulke beweringen kan uiten.

Wel verschijnt de vogel op onregelmatige tijden, maar om daarin een periode van 7 jaren te ontdekken, daartoe zal wel niemand eenige kans zien. Zoo is het b.v. bekend, dat het aantal vogels dat hier den winter doorbrengt, betrekkelijk talrijk was in 1820, 1828, 1843, 1847, 1849, 1850, 1851, 1892 en 1893, terwijl er enkele voorkwamen in 1891, 1894 en 1897, maar hierin is geen regelmatige periode waar te nemen, die iets gelijkt op een 7-jarig tijdperk. Hoogstens zou men kunnen constateeren, dat de vogels enkele jaren achtereen komen, om dan weer gedurende tal van jaren weg te blijven.

Inderdaad ziet de vogel er dan ook weinig onheilspellend uit, het is integendeel beslist een fraaie vogel, zoowel door zijn kleurenrijkdom als door zijn fraaie kuit, terwijl zijn veeren iets zijdeachtigs over zich hebben.

In hoofdzaak is de kleur grijsachtig bruin, aan den bovenkant iets donkerder dan aan de onderzijde, waar de kleur meer in het grijze overgaat, om aan de onderzijde van den staart min of meer roodbruin te worden. De vleugels zijn van boven iets donkerder dan de rug, terwijl de staart van boven weer lichter gekleurd is en bijna geheel grijs is.

Het meest opvallend zijn echter wel de verschillende kleuren van de uiteinden van sommige vleugelveeren, die geel, zwart, rood en wit van kleur zijn, terwijl tevens ook de uiteinden van de staartveeren geel zijn.

Een sierlijke kuif ook van bruinachtig grijze kleur, dekt den bovenkop en geeft aan den vogel zeker een eigenaardig voorkomen, vooral daar zij op en neer bewogen kan worden.

Aan weerszijden van 't oog vertoont zich een zwarte streep, terwijl ook een plek onder den bek, de keel dus, zwart van kleur is.

Deze zwarte keelvlak benevens de sierlijke kuif verleen aan den vogel een eenigszins krijgshaftig voorkomen. Toch is het echter een zeer vreedzame vogel, die in 't minst geen roofzuchtige neigingen vertoont.

De kleuren van het wijfje zijn iets matter dan die van het mannetje, terwijl de zwarte keelvlak minder groot en de kuif iets kleiner is.

Veelal komen de pestvogels in die jaren, waarin zij ons land bezoeken, in de maand November, dikwijls in 't laatst van deze maand, maar soms ook zijn zij reeds in 't laatst van October gearriveerd.

Wat de dieren eigenlijk noodzaakt hun vaderland te verlaten is niet met zekerheid vast te stellen, maar gebrek aan voedsel zal daarbij wel de hoofdrol spelen.

De vogels leven omstreeks dezen tijd hoofdzakelijk van bessen en wanneer deze in het Noorden nu schaarsch zijn, worden zij natuurlijk genoodzaakt elders hun voedsel te zoeken. Ook groote sneeuwval schijnt oorzaak te zijn, dat de vogels verdreven worden en vandaar dat men wel eens als oorzaak heeft opgegeven het voorkomen van een strengen winter en de komst der vogels dan als een voorbode voor een strengen winter beschouwde. Toch is dit laatste niet geheel juist, daar de vogels zeer goed tegen de koude kunnen.

Het voedsel is voor den vogel het halve leven, want hij gebruikt in zoo'n dag vrij wat. Volgens geloofwaardige natuuronderzoekers eet hij per dag minstens zijn eigen gewicht aan voedsel op. Daar hij een korten en daarbij zeer wijden darm heeft gaat het grootste deel van 't voedsel half verteerd weer naar buiten.

Gezellig leven de vogels hier te zamen. In de streken, waar zij vertoeven (dat zijn hoofdzakelijk de hogere streken van ons land, waar nogal veel boschjes zijn) kan men ze op boomen of boompjes aantreffen. Meestal zitten ze gemeenschappelijk in denzelfden boom, op de dunne takken. Erg beweeglijk zijn ze niet, zolang zij niet naar voedsel zoeken houden zij zich vrij rustig. Af en toe vooral wanneer het zonnetje schijnt, kweelen zij zachtjes hun deuntje, dat evenwel niet veel te beteekenen heeft. Zoowel het wijfje als het mannetje doet daaraan mee.

Eigenaardig is het de vogels daarbij, op soortgelijke wijze als de spreuwen, zachtjes met de vleugels te zien slaan, terwijl dikwijls de sierlijke kuif op en neder wordt bewogen.

Schuw zijn de vogels niet, volstrekt niet. In den beginne hebben zij, om zoo te zeggen, iets vertrouwlijks over zich, als rekenen zij op de gastvrijheid van de bewoners van het land, waar zij vertoeven.

Maar dit bekamt hun bepaald slecht, want de gastvrijheid der menschen strekt zich niet zoo heel ver uit — al hebben zij er soms den mond vol van.

Al hebben zij ook niet het minste kwaad op hun geweten, wat anders zeker breed uitgemeten zou worden, toch maakt men de dieren dood met het geweer of vangt ze in strikken. Nu geschiedt dit laatste dikwijls wel toevallig, doordat de dieren in de uitgehangen lijsterstrikken geraken, maar het is er voor hen natuurlijk niet minder erg om.

Het is dan ook niet te verwonderen, dat de vogels, die er nog overblijven, tegen het voorjaar als zij den terugtocht aanvaarden naar hunne geliefde bosschen in het Noorden lang die vertrouwelijkheid niet meer aan den dag leggen, als toen zij hier kwamen. Blijkbaar zijn zij door den omgang met den „Beheerscher der aarde" voorzigtiger geworden, en de indruk dien zij ontvangen van dit wezen, dat zij in hunne uitgestrekte bosschen niet of hoogst zelden te zien kregen, zal dan ook zeker niet in zijn voordeel zijn.

Om deze vertrouwelijkheid aan domheid toe te schrijven, zooals men bij sommige schrijvers vindt aangegeven, lijkt ons niet geheel in den haak. Dan toch zou de vogel ook later nog niets in den omgang met de menschen hebben geleerd en uit hetgeen wij zoo meteen meedeelden blijkt, dat de ervaring hem in dit opzicht reeds wijzer heeft gemaakt.

Bovendien blijkt uit de mededeelingen van enkele natuuronderzoekers, dat de vogel volstrekt niet zoo onnoozel is, als men wel zou willen aannemen.

Zoo verhaalt Kollibay, die gedurende eenigen tijd dezen vogel in gevangenschap hield, daarvan het volgende:

„De pestvogel, dien ik in mijn bezit had, at niet alleen spoedig het voedsel, dat hem in een bakje werd toegereikt, maar weldra nam hij de bessen zoo uit de hand. Telkens wanneer de vogel honger had en dat gebeurde nogal eens, gaf hij zijn verlangen te kennen door zachtjes met de vleugels te slaan (op dezelfde manier als duiven dat b.v. kunnen doen) en daarbij met gedruisch van den eenen zitstang op den anderen te springen. Nu gebeurde het op een keer, dat de vogel weer flink wat voedsel op zijn aanvraag ontvangen had, toen hij daarna nog meer ging bedelen. Daarbij sprong hij op den bodem der kooi, dook diep met zijn kop in het waterbakje en ging toen rustig op een der stokjes zitten. Deze beweging viel mij bijzonder op, waarom ik nader ging kijken, wat den vogel zou ontbreken. Het drinkbakje bevatte inderdaad geen druppel water en blijkbaar had de vogel

mij zijn verlangen naar water willen te kennen geven. Toen ik vervolgens het bakje met water gevuld had, dronk de vogel direct met lange teugen, daarmee te kennen gevende hoe zeer hem de dorst gekweld had”.

Een dergelijk feit pleit zeker niet voor de onnoozelheid van den vogel.

Langen tijd is men in het onzekere geweest omtrent het broeden van den pestvogel en eerst de onvermoeide pogingen van den Engelschman John Wolley, die zelf naar Lapland trok om daar waarnemingen te doen, hebben in 1856 het raadsel opgelost.

Daardoor en door onderzoekingen van anderen weten wij thans, dat de vogel op de takken van sparren en berken zijn nest maakt, meestal gezellig bijeen, op de manier als de roeken. Het nest zelf wordt uit baardmos (dat dikwijls op sparren groeit), en andere korstmossen en dergelijke stoffen vervaardigd en schijnt zeer kunstig samengesteld te zijn. Of de vogels daarbij ook eigen veeren bezigen schijnt nog niet met zekerheid vastgesteld.

Hierin worden vijf à zes eieren gelegd, van blauwachtige, soms meer rossige kleur, met donkere vlekken. De grootte er van komt wel iets met een spreuweni overeen, de meeste zijn echter iets kleiner. In Naumann's mooie vogelwerk kan men er een vijftal afgebeeld vinden.

De jonge vogels worden met allerlei insecten gevoed, vooral met muggen, die daar in dien tijd in groote massa's schijnen voor te komen.

Ook de ouden voeden zich in den zomer met allerlei insecten, later met bessen.

In Lapland, langs de kusten van de Witte Zee, in Finland en in Noord-Siberië worden de vogels broedende aangetroffen.

Het behoeft zeker niet gezegd te worden, dat deze vogels voor ieder die van de natuur houdt, een aardige verschijning zijn, die menigeen gaarne in natura zou aanschouwen. De vertrouwelijkheid van den vogel maakt het waarnemen op de plaatsen, waar zij vertoeven, bepaald gemakkelijk en het zal zeker in niemand die waarlijk van vogels houdt, opkomen van die vertrouwelijkheid misbruik te maken. Laten wij ook hier de gastvrijheid betrachten, zoodat onze wintergast zich daarover niet zal hebben te beklagen.

J. J. HOF.

HET OUDE KERKHOF.

't Ligt diep verscholen in het groen,
Beschaduwd door de linden,
De oude poort haast dichtgegroeid....
Wie zou den toegang vinden?

De oude toren blik omlaag
Vol ernst, een wijze grijze;
Klimop en vlier omslingeren
Grafheuvels kransgewijze.

Vergeten graven! Hier en daar,
Nauw overeind gebleven
Staat scheef een kruis in 't wuivend gras
Door verfloos hek omgeven.

Een enkele naam, een woordje nog,
Dat spreekt van troost en zegen,
Gebeiteld in den grauwen steen,
Vervaaagd door tijd en regen....

Ginds langs de wegen slooft de mensch
Gebukt door moeite en zorgen —
Hier staat de tijd zoo plechtig stil,
En niemand denkt aan „Morgen”.

Geen weent er om wat gistren was,
Noch vraagt naar last of luste;
In d'arm van Moeder Aarde ging
Hier leed en hoop ter ruste.

G.

DE MEEUW.

Alleen, alleen, op hooge vlucht,
De trotsche borst vol moed,
Den dood niet achtend, vliegt de meeuw
Den stormwind tegemoet.

Trots windgeschok en wreed geruk,
Der vlagen wild gewoel,
Geeft zij geen kamp en breekt zich baan,
Steeds voorwaarts naar het doel.

O! mocht mijn ziel, zooals de meeuw, —
Hoe stormen me ook omgeven —
Naar 't hooge doel, trots leed en strijd,
Koen klimmend opwaarts streven!

G.

Naar ANNA RITTER.

Foto Aug. F. W. Vogt.

EEN KAMER OP DEN CANNENBURCH.

DE CANNENBURCH.

(Slot).

HET is misschien goed, dat wij de bouwtijdperken aanraakten en u daardoor wellicht plotseling uit een droom, bij het zien van zooveel schoons, in de werkelijkheid terugriepen. Maar van dat oogenblik willen wij partij trekken door voor te stellen naar binnen te gaan. Wij staan weer voor die brug, gaan haar over en komen in een hal met houten betimmering, voorzien van lijstwerk, waarin schilderijen, voorstellende de voormalige bewoners, waaronder wij reeds Marten van Rossem bewonderden. Waar kunnen ons denken, dat er zullen zijn, die hierin meer dan een eenvoudige wandversiering zien, daarom zullen wij plichtmatig zooveel mogelijk alle schilderijen vermelden, en zelfs die in de kamers niet sparen, omdat zij toch alle behooren tot het huis en ons een denkbeeld kunnen geven van de weelde, die eertijds hier heerschte, waarvan het heden slechts een schaduwbeeld kan geven. Zoo lezen wij toch, dat de fraaie gobelins, die eens hier hingen, den 18^e April 1882 in de Brakke Grond te Amsterdam verkocht werden. Hunne waarde is eenigszins af te leiden uit de bestede prijzen, die van de benedenzaal brachten op f 3875.—, die van de bovenzaal werden opgehouden voor f 9279.— en later uit de hand verkocht voor f 20.000.—. Waar bleven zij? Waar kunnen wij ze nog bewonderen?

Alleen bewaart het Rijksmuseum nog een fraai bronzen stuk geschut van den Cannenburch met het onderschrift:

„Fredelant bun ick genant 1533”

en voorzien van de wapens Isendoorn en Stommel. Voorwaar wonderlijke tegenstrijdigheid voor menigeen, een kanon met een opschrift sprekende van Vrede, is dit opschrift inderdaad echter zoo wonderlijk? Vertolkt dit kanon niet te recht, dat de beste waarborg voor den vrede is het bezit van deugdelijke weermiddelen?

Laat ik U thans de lijsten der schilderijen geven:

In de hal en deel uitmakende van de betimmering hangen:

Aan de westzijde en beginnende aan de zuidzijde:

I. Graaf van Renesse, jong geestelijke van hoogen rang. Kniestuk rechts in geestelijk gewaad. Met zijn wapen.

Uit omstreeks 1700.

II. Gravin van Renesse, borstbeeld naar links gewend,

gedecolleteerd. Met twee wapens: Renesse en van sinopel met drie aanzijnde satyrkoppes van zilver.

Omstreeks 1725.

III. „Comte de Renesse... Président de l'Etat noble de Liège, conseiller de S. A. I. E. (Son Altesse Impériale Electorale) dans son conseil privé". Ten voeten uit, zittend naar rechts gewend, in rijk met goud geborduurd kled. Vóór hem een tafel met officieele stukken. In de hand houdt hij een brief met bovengenoemden titel. Een park tot achtergrond. Met wapen.

Uit omstreeks 1700.

IV. Graaf van Renesse, borstbeeld naar rechts gewend, in harnas en rooden mantel. Ovaal. Vermoedelijk pendant van No. II.

Omstreeks 1725.

V. Marten van Rossem. Borstbeeld op een achtergrond van vlaggen en wapentropes. Met het onderschrift:

„Maarten van Rossem, heer tot Poederoyen ende Meynerswyck, overste Stadtholder des furstendums Lutsenburch, ende graefes Schiny, marschalck van Gelderland, veltheer Generael des Keisers Caroli Quinti. Ao 1569. Domus huius fundator”.

Op den voorgrond twee keteltrommen en vier wapenschilden, rechts:

Rossem, Groesbeek,

Hemert en Herler.

links:

VI. Odilia van Wassenaer, echtgenote van Elbert van Isendoorn à Blois 1). Ten halve lijve naar links gewend, in grijs zijden gewaad, rooden mantel, bloemen in het haar en op het kled. Met twee wapens.

Uit het midden der XVIIe eeuw.

VII. Jan Hendrik van Isendoorn à Blois 2), gesneuveld in het gevecht bij Ekeren, 30 Juni 1703. Te paard in wapenrusting naar rechts galopperend, in een landschap met ruitervecht op den achtergrond.

Uit omstreeks midden der XVIIIe eeuw.

VIII. Baron van Isendoorn, grijsaard, borstbeeld naar rechts gewend, in harnas en blauwen mantel met hermelijn. Met wapen.

Omstreeks midden der XVIIe eeuw.

IX. Baron van Isendoorn, jeugdig officier Kniestuk naar links

gewend in grijzen wapenrok met roode opslagen. Met uitgestrekte rechterhand.

Midden der XVIIIe eeuw.

Aan de oostzijde en beginnende aan de noordzijde:

X. Anna Margaretha Josepha gravin van Renesse van Elderen, echtgenote van Frederik Johan van Isendoorn à Blois 3). Kniestuk, naar rechts gewend met landkaart voor zich. Met twee wapens.

Uit omstreeks het midden der XVIIIe eeuw.

XI. Friedrich August van Saksen, Koning van Polen. Borstbeeld, bijna en face, met de Olifantsorde. In ovaal.

Omstreeks 1700.

XII. Margaretha van Reede, gehuwd met Jan Hendrik van Isendoorn à Blois 4). Ten voeten uit naar rechts gewend, in mantel en in rijk met goud gestikt kleding. Met geslachtswapens.

XIII. Damesportret naar rechts in ovaal. Borstbeeld met twee wapens. Vermoedelijk een baronesse van Reede.

Omstreeks 1700.

XIV. Johan van Isendoorn en Margriet van Rossem met hunne zes zonen en zeven dochters.

Einde der XVIIe eeuw.

XV. Mansportret, borstbeeld naar rechts gewend, in allonge-pruik. Ovaal. Met wapen. Klimmende leeuw op veld, bezaaid met blokken. Vermoedelijk een Stepraed.

XVI. Vermoedelijk eene Renesse, geboren van Stepraed. Ten voeten uit en face met zeer breeden hoepelrok van roode stof met kant. Een negerknaap als page biedt fruit aan. Park tot achtergrond met de wapens.

XVII. Damesportret, borstbeeld naar links gewend, gedecolleteerd. Ovaal. Met twee wapens: links klimmende leeuw, rechts van keel beladen met kruis.

Eerste helft der XVIIIe eeuw.

XVIII. Een Isendoorn op jeugdigen leeftijd, kniestuk naar links gewend in harnas, met mantel met bonten rand. In linker onderhoek het wapen.

Midden der XVIIIe eeuw.

Aan de deur oostzijde:

XIX. Portret van een veldheer, kniestuk naar links gewend, in grijzen rok, met twee ridderorden en commandeursstaf. Vóór hem zijn gelauwerde helm.

Eerste helft der XVIIIe eeuw.

In de eetkamer:

XX. Schoorsteenstukje: Bloemen door Gerrit Hulseboom (geboren 1784).

Slaapvertrek naast de eetkamer:

XXI. Damesportret, borstbeeld naar links gewend, gedecolleteerd, parelsnoer op groen kleding en mantel met hermelijn.

Omstreeks 1670.

XXII. Portret van een knaap, kniestuk naar rechts gewend, in gefantaseerd Romeinsch kostuum. Met hazewind in landschap.

Midden der XVIIe eeuw.

XXIII. Mansportret, borstbeeld en face in harnas, met roode sjerp. Ovaal, in vierkant geplaatst

Midden der XVIIIe eeuw.

XXIV. Portret van een kind van ongeveer drie jaar, ten voeten uit, naar rechts gewend in lichtgeel gewaad en baretvormige muts met veeren. Speelt met een hondje.

Omstreeks 1660.

XXV. Anna Margaretha Josepha van Renesse van Elderen, echtgenote van Frederik Johan van Isendoorn à Blois. Kniestuk, naar links gewend, van een neger-page bloemen aannemende. Met de wapens.

Omstreeks 1750.

Zuid-kamer ten oosten van de hal:

XXVI. Schoorsteenstuk met een Bijbelsche voorstelling, vermoedelijk naar aanleiding van Richteren VI, vs. 17—23.

Tweede helft der XVIIe eeuw.

Noord-kamer:

XXVII. Schoorsteenstuk: Bloemen in vazen op donkeren grond. Gemerkt J. van Huysum (Justus van Huysum 1659—1716).

XXVIII. Portret van een edelman, kniestuk naar rechts met grijs wambuis, de rechterhand op tafel.

Uit het midden der XVIIe eeuw.

Achterop staat „de Heer van der Aa.”
XXIX. Boven de deur in de breedte bloemen, gemerkt als XXVII.

Foto Aug. F. W. Vogt.

DE CANNENBURCH.

EEN DER GESMEED IJZEREN HEKKEN TEN NOORDEN VAN DE BOUWHUIZEN.

XXX. Boven de deur bloemen in een vaas, gemerkt als het voorgaande stuk.

Kamer in den noordoostelijken toren:

XXXI. Schoorsteenstukje: Portret van een knaap, voorgesteld op jacht met speer, in een landschap, zich naar links bewegend.

Omstreeks 1670.

XXXII. Portret van een jongman te paard, in harnas met breedgeranden hoed, naar links galopperend.

Einde der XVIIe eeuw.

Eerste verdieping.

Kamer in den zuidwestelijken toren:

XXXIII. Schoorsteenstukje: Mansportret, borstbeeld naar rechts in harnas. Voor de plaatsing als schoorsteenstuk afgesneden.

Einde der XVIIe eeuw.

XXXIV. Schilderij op paneel boven de deur: Moeder met slapend kind.

Omstreeks 1600.

Zuid-kamer aan de westzijde.

XXXV. Schoorsteenstukje: Bloemen door G. Hulseboom.

XXXVI. Mansportret, kniestuk naar rechts in harnas. Zeer afgesneden om boven de deur te kunnen hangen.

Omstreeks 1650.

XXXVII. Damesportret, kniestuk en face, in paarsachtig kleding met speer en helm.

Omstreeks 1675.

Zullen wij nu in den geest als 't ware kamer voor kamer doorlopen en ons lesje opdreunen, of willen wij liever die ruim-

Foto Aug. F. W. Vogt.

DE HAL OP DEN CANNENBURCH.

BOVEN DE DEUR HET PORTRET VAN MARTEN VAN ROSSEM.

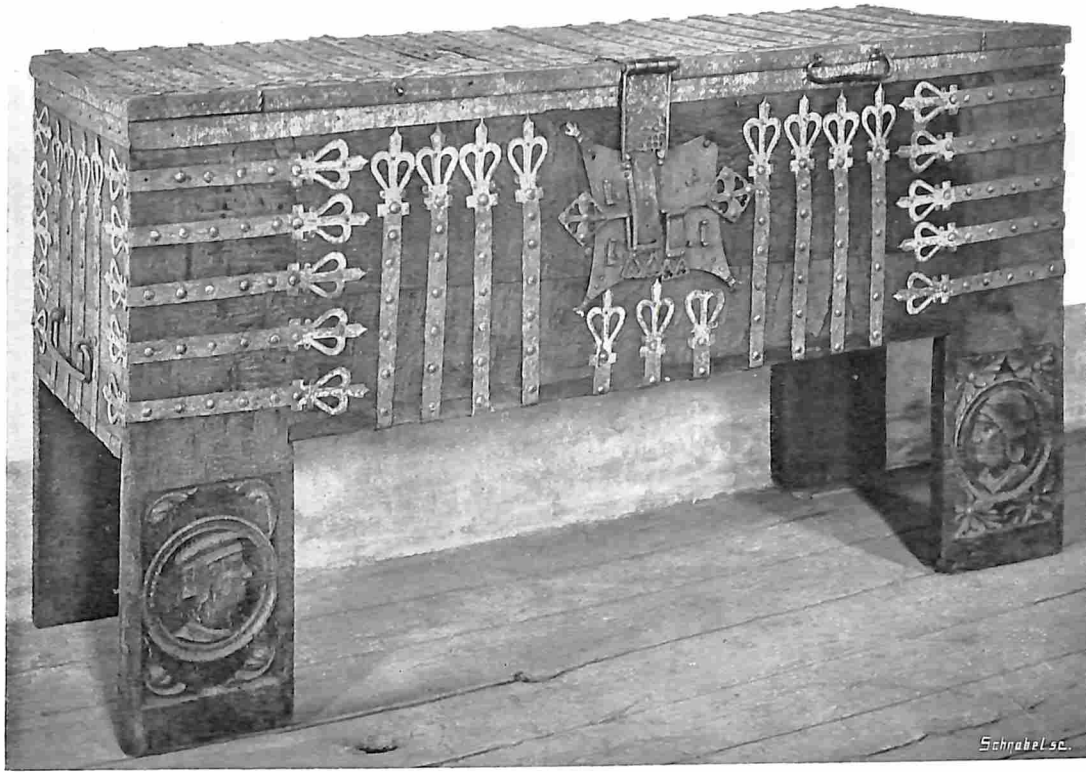

Foto Aug. F. W. Vogt.

DE CANNENBURCH. ANTIEKE KIST.

ten doorwandelande beurtelings herinneren, dat de bewoners van eertijds de strenge eischen der verdediging met die der gemoedelijke huiselijkheid wisten te paren?

Laten wij U in elk geval nog even rondleiden in de oude kapel, met het houten tongewelf en waarin nog duidelijk de plaats van het altaar is te herkennen. Hier hielden de Roomsche Katholieken te Vaassen tot in de XVIIIe eeuw hun godsdienst-oefening. Die in lood gevatte ruitjes van gebrand glas met hunne inschriften herinneren zeker aan geschenken bij de inrichting van dit bedehuis. Een voorbeeld van de gewoonte om elkander geschenken in dien vorm te geven vinden wij op het Oude Loo ook terug van de bewoners van den Cannenburch en wel in een ruitje voorstellende dit kasteel met het jaartal 1643.

En thans nemen wij afscheid van den lezer, om wellicht later nog het Oude Loo en andere Geldersche kasteelen te bezoeken.

F. A. HOEFER.

1) Elbert van Isendoorn à Blois tot Cannenburg, dijkgraaf van Veluwe, overleden 10 September 1680, zoon van Marten Isendoorn à Blois en Anna van Voorst, gehuwd met:

1°. 1645. Hedwig van Essen, dochter van Rijckwijn en Sophia van Voorst, gestorven 26 Augustus 1646, en

2°. 1655. Odilia van Wassenaer, dochter van Albert tot Alckemade en Cornelia de Bruyn van Buytenweg.

2) Jan Hendrik van Isendoorn à Blois, heer van den Cannenburch, dien hij van zijn broeder, Marten Albert van Isendoorn à Blois, na diens sneuvelen bij Redding in December 1688 erfde, sneuvelde als kolonel in het gevecht bij Ekeren 30 Juni 1703. Den 24 Juni 1694 was hij gehuwd met Margaretha van Reede, overleden 31 Mei 1726. Deze Jan Hendrik was uit het tweede huwelijk van Elbert van Isendoorn à Blois, dus met Odilia van Wassenaer.

3) Zie in de beschrijving van het kasteel. 4) Zie onder VII.

ZILVERVLEK.

II. (Slot).

DE Suikerbrood-heuvel staat geheel alleen in het dal van de Don, begroeid met dicht bosch, dat zich uitstrekt tot Castle Frank. Midden in deze bosschen staat een hooge pijnboom, in den top waarvan een verwaaid, oud haviksnest hangt. Iedere schooljongen uit Toronto kent dit nest, maar noch ik, noch iemand anders had daarin ooit een levend wezen gezien, uitgezonderd eenmaal, toen ik een eekhoortje van den rand schoot. Zeer hoog hing het nest, jaar in, jaar uit, oud en ruw, en het scheen slechts op een flinken storm te wachten, die het geheel zou vernielen. En toch, hoe vreemd het ook mag klinken, het viel niet geheel in stukken.

Eens, op een mooien Meimorgen, ging ik er vroeg op uit, en sloop geruischloos door het bosch, waarvan de dorre bladeren nog te vochtig van den dauw waren, om te kunnen ritselen. Toevallig kwam ik het oude nest voorbij, en was zeer verbaasd, een zwarten staart over den rand te zien steken. Ik gaf den boom een flinken trap, en een kraai vloog op. Het raadsel was opgelost. Reeds lang had ik er een of ander kraaienpaar van verdacht, tusschen de dennen te nestelen, en nu ontdekte ik, dat het Zilvervlek met zijn vrouw was. Het oude nest was hun tehuis, en zij waren te slim, om het door schoonmaken of onnoodige reparaties een mooier gedaante te geven. Hier hadden zij al jaren lang gehuisd, ofschoon gevaarlijke vuurwapenen in handen van jagers en jongens, iederen dag onder hun woning doorkwamen. Na deze ont-

dekking stoorde ik mijn ouden vriend niet voor de tweede maal, doch bespiedde hem vaak door mijn binocle.

Eens kreeg ik een kraai in 't gezicht, die met iets wits in den snavel het dal over vloog. Zij vloog in de richting der Rosedalebeek, en streek neer bij een hoogen olm. Daar liet zij het witte voorwerp vallen, en toen zij daarop snel en voorzichtig omkeek, herkende ik weldra mijn ouden vriend Zilvervlek. Na eenige oogeblikken nam hij het witte ding, een schelp, weer op, en liep deftig naar de bron van de beek, die dicht met zuring en grootbladerige moerasplanten begroeid was. Daar begon hij ijverig een hoop schelpen en andere glanzende voorwerpen op te graven. Hij spreidde ze in de zon uit, draaide ze van den eenen kant op den anderen, beurde ze op, liet ze weer vallen, en keek daarbij, evenals een gierigaard, met begeerige oogen naar zijn schatten. Had men hem gevraagd, waarom hij dit deed, dan had hij ternauwernood een verklaring kunnen geven, evenmin als een schooljongen weet, waarom hij postzegels verzamelt, of een meisje, waarom zij paarden verkiest boven korallen. Na een half uur genoeglijk met zijn schat en gespeeld te hebben, bedekte hij alles, ook de nieuwe aanwinst der verzameling, met bladeren en aarde, en vloog weg. Dadelijk daarop ging ik naar de plaats en deed opragingen.

Ik vond er een hoop witte kiezelstentjes, glanzende schelpen, stukjes zink, en in 't midden het oor van een porseleinen vaas, dat zonder twijfel het pronkstuk van de collectie was. Dien dag zag ik dat alles voor 't eerst en voor 't laatst; Zilvervlek had gemerkt, dat iemand zijn schatten had gevonden, en bracht ze naar een andere, mij tot op heden nog onbekende, schuilplaats.

Gedurende de maand, dat ik hem zoo goed kon nagaan, had hij vele, min of meer gevaarlijke, avonturen, en vaak ontkwam hij zelfs ternauwernood aan den dood. Eens werd hij erg door een sperwer toegetakeld, en ook verscheidene keeren door andere roofvogels angstig gemaakt of vervolgd. Wel is waar konden zij hem niets kwaads doen, maar zij maakten zoo'n kabaal om hem heen, dat hij hen zooveel mogelijk uit den weg ging, evenals een verstandige man een ontmoeting met een brutalen straatjongen vermijdt. Maar ook Zilvervlek zelf had eenige gruwelijke liefhebberijen. Iederen morgen deed hij de ronde door het bosch, zocht de nesten der kleine zangertjes, en haalde er de pas gelegde eieren uit, onder hevig protest der rechtmatige bezitters. Geen morgen sloeg hij over, hij scheen het zich langzamerhand tot een plicht te rekenen.

Vaak bezat onze kraai een verbluffende tegenwoordigheid van geest en sluwheid. Zoo bespiedde ik hem eens, over het dal vliegend, met een stuk brood in den snavel. De beek, die door het dal stroomde, werd toen sluisgewijze verbouwd, en er waren ongeveer zevenhonderd meter klaar. Toen Zilvervlek over het nog opene water vloog, verloor hij juist voor de opening het brood, dat dadelijk door den stroom meegevoerd, in den donkeren tunnel verdween. Misnoegd ging hij op de steenen zitten, en keek, natuurlijks tevergeefs, in de diepe duisternis, maar toen, door een plotseling opkomende gedachte begrijpend, vloog hij stroomafwaarts naar het andere einde van den tunnel, wachtte op het brood, en toen de stroom het dan ook werkelijk naar hem toevoerde, pakte hij het vlug, en droeg het in triomf mee.

Zilvervlek was, zooals reeds voldoende is aangetoond, een wijze kraai; zijn leven was rijk aan ondervinding, en hij leefde in een streek, die, hoewel vol gevaren, ook ruim voldoende voedsel bood. Ieder jaar werd in zijn oud, verweerd nest een jong, krachtig kraaienbroedsel grootgebracht, en daar leefde hij gelukkige tijden met zijn wijfje, dat ik, jammer genoeg, niet van andere kraaien kon onderscheiden. En als de kraaien zich weer verzamelden, werd Zilvervlek steeds eenstemmig tot aanvoerder en onbepert heerscher gekozen. Ongeveer eind Juni vindt dan ongeveer de groote verzameling plaats; de jonge kraaien met hun korte vleugels en donzige veeren worden dan met trots door de ouden gebracht, die zij in grootte nabijkomen, en worden in de oude pijnboomen aan het gezelschap voorgesteld. Hier begint hunne opvoeding, en alle geheimen en regels van het kraaienleven worden hun geleerd. En deze zijn van het grootste gewicht, want één enkele misstap in een kraaienleven beteekent — dood. De eerste twee weken na aankomst worden de jongen aan zichzelf overgelaten, om met elkaar in kennis te komen, want elke kraai moet alle andere van het leger persoonlijk kennen. Hunne respectieve ouders rusten in dien tijd uit van hun arbeid, het opkweken en zelf zoeken, en zonder toezicht op een rij op een tak zitten, evenals deze periode zijn de ouden meestal prikkelbaar; dit verhindert echter niet, dat zij al vast beginnen met het opvoeden der jongen. Nu is meester Zilvervlek een uitstekend leermeester. Soms schijnt

hij een lange voordracht tot hen te richten; wat hij zegt, kan ik, jammer genoeg, niet verstaan, maar te oordeelen naar het goede gevolg en den indruk, dien hij maakt, moet hij zeer geestig en schrander zijn. Elken morgen moet de compagnie exerceren, en de jongen oefenen zich dan in twee of drie afdeelingen, naar ouderdom en kracht geordend. De rest van den dag brengen zij met hunne ouders, voedsel zoekende, door.

Als het Septemder woordt, ontstaat er een groote verandering onder het kraaienvolk. De zwerm onnoozele, kleine kraaien begint slimmer te worden, en het zachte blauw hunner kinderoogen maakt plaats voor het donkerbruine oog van een ervaren practicus. Thans zijn zij onberispelijke soldaten, en kunnen reeds dienst doen als voorposten, zij weten de een en ander, en hebben een specialen cursus achter zich in entomologie en botanie. Zij weten precies, dat een oude, dikke boerenvrouw, al is zij ook grooter, veel minder gevaarlijk is dan haar vijftienjarige bengel van een zoon, en ook kunnen zij een jongen van een meisje onderscheiden. Verder is hun bekend, dat een paraplue geen vuurwapen is, en zij kunnen reeds tot zes tellen; — dit kan Zilvervlek bijna tot dertig. — Zij kennen den reuk van kruit en vergiftige planten, en beginnen reeds hunne wijsheid ten eigen nutte te gebruiken. Ook klappen zij altijd driemaal met de vleugels, als zij gaan zitten, om zeker te zijn, dat deze glad en zorgvuldig zitten. Zij weten hoe men een vos bang maakt, zoodat hij hun de helft van den buit moet afstaan. In al deze dingen zijn de jonge kraaien zeer geslepen, alleen moeten zij nog onderwezen worden in de kunst van eierstelen, maar daarvoor is het nu nog geen tijd. Ook hebben zij nooit het koren zien rijp worden, en de voornaamste opvoedingsfactor is hun nog onbekend: het reizen. Voor twee maanden hebben zij zelfs nog niet gedacht aan de mogelijkheid, dat er nog een andere streek is, dan die, waar zij geboren zijn, maar sinds dien tijd zijn zij daaraan toch beginnen te denken, en thans wachten zij, tot hunne aanvoerders voor de reis gereed zijn.

Ook met de oude kraaien is in September iets gewichtigs gebeurd — zij hebben graaiend in een puijke wijze hun volkepracht, en zijn niet weinig trotsch op hun nieuwe kleed. Zelfs de oude Zilvervlek, de ijzeren leermeester, wordt bijna vroolijk, en zijne pupillen, die hem sinds lang hoogachten, beginnen hem nu werkelijk lief te krijgen en te vereeren. Al deze lange weken hebben zij een harde school bij hen gehad, hebben alle gebruikelijke signalen en kommando's geleerd, en 't is een lust ze 's morgens bij hunne oefeningen te bespieden.

„Eerste compagnie!” roept de oude generaal, en de compagnie antwoordt met luid gekras.

„Vliegt!” en met hun aanvoerder aan de spits vliegen zij in een rechte lijn weg.

„Stijgt!” en in een oogenblik gaan allen de lucht in.

„Aansluiten!” en allen vormen een ondoordringbare zwarte massa.

„Verstrooien!” en zij stuiven uit elkaar als dorre bladeren voor den wind.

„Formeert linie!” en zij komen weer bijeen, om een lange vlieglijn te vormen.

„Daalt!” en allen laten zich neer, tot bijna op den grond, totdat zij op het sein „Fourageeren!” zich allen verdeelen om voedsel te zoeken, terwijl twee posten worden uitgezet, één op een hoogen pijnboom rechts, en één links op een vogelverschrikker.

Een of twee minuten later roept Zilvervlek: „Een man met een geweer!” De wachtposten herhalen den roep en 't geheele leger vliegt naar de boomen. De voorpostendienst wordt niet op de rij af door de boomen. De voorpostendienst door een zeker aantal, wier waakzaamheid vaak beproefd is, en die tegelijkertijd kunnen waken en voedsel zoeken. Eindelijk, in November, kan men ze zien trekken naar het Zuiden, om nieuwe levensinrichtingen, onbekende streken, en vreemde soorten van voedsel te leeren kennen, en dat alles onder de voorzichtige leiding van Zilvervlek.

III.

Slechts op één tijd is een kraai dom en onnoozel, dat is gedurende den nacht, en slechts één vogel kan haar dan een verlammen de doodsangst aanjagen, dat is de uil. Daarom hefften de kraaien 's nachts in de verte uilengescreeuw, dan steken zij hunne koppen uit de vleugels, en zitten sidderend en ellendig tot den morgen. Vaak heeft dit bij zeer koud weer ten gevolge, dat een kraai één of beide oogen bevrozen, en blindheid en dood is dan het jammerlijke einde, want kraaienhospitalen zijn er nog niet. Maar tegen het kriecken van den morgen keert hunne dapperheid terug, en, tot een troep vereenigd, vliegen zij woest het geheele bosch door, overal zoekende, tot de nachtelijke rustverstoorder gevonden is, en wanneer zij hem dan niet dooden, maken zij hem toch halfdood van angst, en jagen hem minstens twintig mijlen weg.

In het jaar 1893 waren de kraaien als gewoonlijk in Castle-Frank verschenen. Eenige dagen na hunne aankomst deed ik toevallig een wandeling door het woud, en volde plotseling het spoor van een haas, die blijkbaar in volle vaart door de sneeuw gerend was, en wiens vertwijfelde zijsprongen bewezen, dat hij vervolgd was geword. Doch, zonderbaar, het spoor van den vervolger was niet te zien. Ik volgde het spoor en

vond eindelijk eenige droppels bloed in de sneeuw, en kort daarop de overblijfselen van een klein, dood haasje. Wie de moordenaar was, bleef mij een raadsel, tot ik eindelijk na zorgvuldig onderzoek een zwaren vogelpoot-afdruk in de sneeuw vond en kort daarbij een vreemde, mooi geteekende bruine half. Nu was mij alles duidelijk, het was een uitgeweest. Een half uur later kwam ik daar weer voorbij, en ontdekte op een uitstekenden boomtak, daernaauwernood tien schreden van de resten van haar slachtoffer verwijderd, een uil. Het onbeduidende bewijsmateriaal, de veer, en de indruk in de sneeuw, hadden dus niet gelogen. Bij mijne nadering liet zij een schorklinkend „Grrr— ooh!” hooren de vloeg met langzaam, bijna onhoorbaar vleugelslag naar de sombere dennenbosschen.

Twee dagen later was er 's morgens een onverklaarbare beweging onder de kraaien merkbaar, en toen ik op onderzoek uitging, vond ik twee zwarte, glanzende veeren in de sneeuw. Ik ging tegen den wind in, in de richting, vanwaar de veeren kwamen, en stond weldra voor de bloedige overblijfselen van een kraai, en daarnaast verried weer het groote spoor in de sneeuw — den uil. In den omtrek kon men nog alle teekenen van een heeten strijd zien, maar de roofvogel had gezegevierd, en de arme kraai was van haar tak naar beneden getrokken, toen de duisternis van den nacht haar de mogelijkheid voor vlucht of verdediging bood. Ik draaide de overblijfselen om, en bracht daarbij toevallig den kop te voorschijn — een uitroep van diep medelijden ontsnapte mij. Het was het slimme kopje van Zilvervlek. Zijn lange, arbeidrijke leven, dat zijn volk tot onschatbaar nut geweest was, was geëindigd, — en hij vermoord door denzelfden uil, tegen welken hij zijne leerlingen honderden beschermingsregels geleerd had.

Het oude nest op den Suikerbrood-heuvel is nu volkomen verlaten en vervallen. De kraaien komen in 't voorjaar nog wel naar Castle-Frank, doch zonder hun beroemden generaal; hun aantal vermindert, en weldra zal men hen tusschen de oude pijnboomen, waar hunne vrouwers lang geleeft hebben, te vergeefs zoeken.

Naar ERNEST SETON THOMPSON, door W.

VARIA.

Eén genot is er, dat voor allen op de wereld bereikbaar is en ons trouw blijft op den hoogsten leeftijd: het natuurgenot. Leer de natuur kennen en liefhebben, en gij hebt eene vriendin voor het leven.

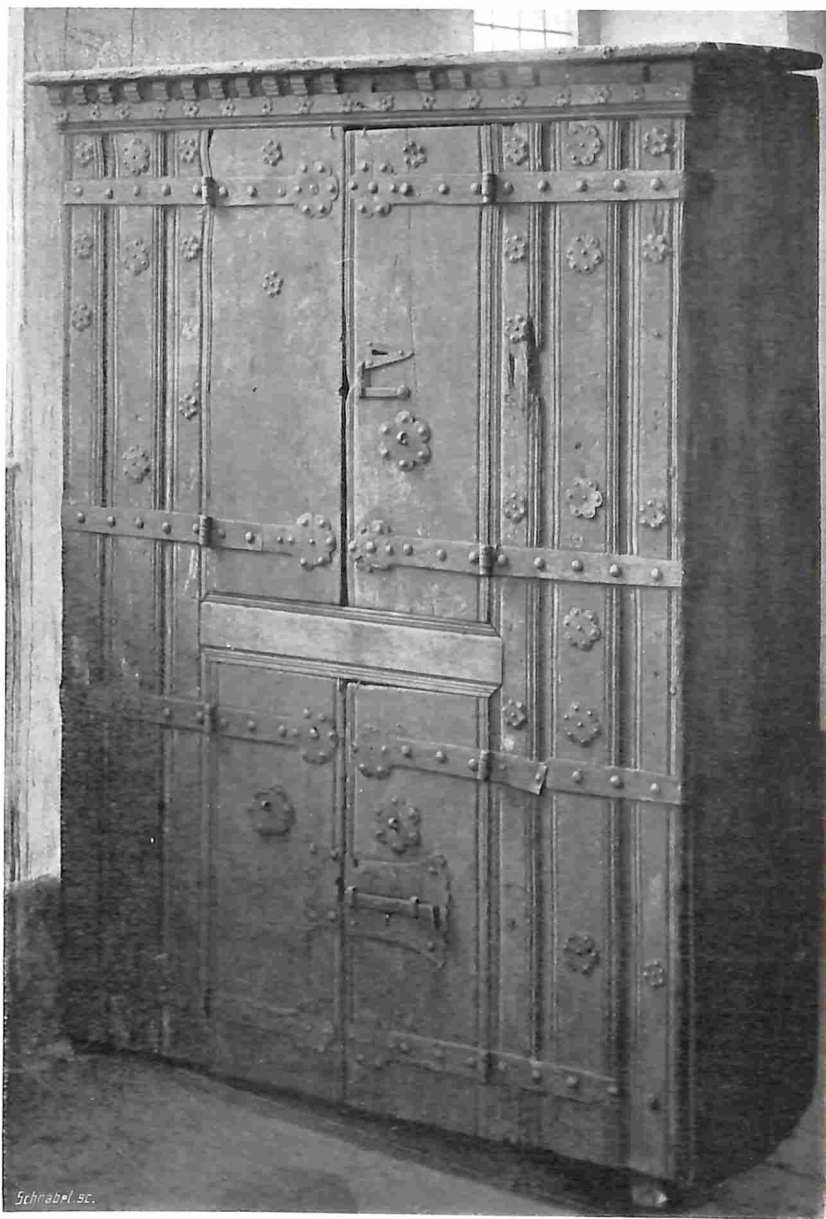

Foto Aug. F.W. Vogt. DE CANNENBURCH. ANTIEKE KAST.

Foto Aug. F. W. Vogt.

SEMUR.

SEMUR.

REEDS meer dan driehonderd jaren geleden trok Semur*) om zijn aangename ligging tal van vreemdelingen en met een zekere voldoening schrijft het „Syndicat d'Initiative de l'Auxois et Morvan” op de door hem met veel smaak uitgegeven gids: „Semur et son arrondissement.” „Les citoyens de Semur se plaisent fort en l'acointanse des estrangers”, een mededeeling, die een handig lid van het syndicat indertijd gevonden heeft in een „Cosmographie universelle”, uit het jaar 1552.

Ik herinner mij dit stadje nog alsof ik het gisteren zag. Ik had langzaam de Riviera en het Zuidelijk deel van het uitgestrekte Frankrijk doorreis, een zonnigen morgen bestegen wij ons rijtuig in Autun en na een voorspoedigen tocht door onvergetelijke landschappen, ontwaarden wij uit een bosch tusschen eene groep rotsen doorrijdend, plotseling dichtbij een stad, zooals wij wel wisten, dat er in oude tijden bestonden, maar die wij in onze dagen nergens meer verwachtten. Wij hadden ons Semur, waar wij wilden lunchen, om tegen den avond het doel van onze reis, Troyes, te kunnen bereiken, voorgesteld als het meerendeel der steden in Frankrijk, rustig, kalm, wat uitgestorven, weinige, zwijgende menschen in de nauwe straten, die met puntige keien bevoerd waren, en waar de slapende huizen, alle eenkleurig haast, grijs, of geelachtig, met de gesloten, steenroode luiken en de stoffig-roode kleine daken, bijna geen leven brengende glinsterende vensterruit vertoonden, waar het krachtige tuf-tuf van onzen grooten reiswagen, als een oneerbiedige rustschending wel scheen, en waar wij ons altijd opnieuw en altijd verwonderden over die zware, drukkende stilte, die er al sedert eeuwen over scheen neergezegen. Op een rotsachtigen heuvel zagen wij door een diep ravijn van ons gescheiden, terwijl heel in de laagte dat geestige, snelstroomende riviertje, de Armancon, tusschen nauwe straatjes, koel glanzend, zich kronkelde, een kleine stad, met oude huizen, en torens, waarvan een viertal zwaar en donker, het geheele stad-panorama machtig beheerschten. De afbeeldingen, zooals wij die hier in ons blad afdrukken, zijn voortreffelijke voorstellingen, die zoo volkomen het beeld weergeven, zooals wij het op dien middag mochten zien, dat ik mij in die omgeving verplaatst voel, wanneer ik ze beschouw

*) Semur en Auxois, wel te onderscheiden van Semuren Brionnais (S. et L.)

Langzaam daalde onze reiswagen toen den breeden, gemaccadamiseerden weg af en al spoedig bromde de auto over een zeer oude, steenen brug. Wij stegen uit en wandelden kalmjes de steile straatjes door naar ons logement. Op dezen dwaaltocht, wij liepen maar op goed geluk naar het ons aanbevolen hotel, waar wij fluks zouden lunchen, (een van mijn innigste wenschen is, om deze hoogst-schilderachtige omgeving nog eens eenige weken te bezoeken), vonden wij in de buurt van de overoude torens, zwart van ouderdom, aardige doorkijkjes, muurtjes, waar de middagzon over brandde, terwijl geelachtig-roode gloeden een stemming ingaven van schoone en droomachtige onwerkelijkheid, boomen in bloesem, binnenplaatsjes, een reeks van onvergelyklijke gezichten. Maar alles was als overal in de kleinere plaatsen van Frankrijk doodsch en lang gestorven, óf zich voorbereidend in diepste rust voor nieuw en opgewekt leven. In een vorig reisverhaal heb ik het er reeds eens over gehad, over die schijnbare zeltoging van heel Frankrijk met zijne eindeloze witte landwegen, die zich daar strekken in de brandende zon, zonder dat we er een sterveling zagen, die zich slingeren door dichte bosschen, waar we hoogst zelden een mensch, of een enkel maal een troep Zigeuners ontmoetten, en we gaan het, 't land doortrekkend, al spoedig ernstiger opvatten, dan we eigenlijk behooren te doen, we denken, dat het waarheid is, wat mannen van de statistiek beweren: Frankrijk langzaam, langzaam aan, ziet zijn bevolking jaar op jaar verminderen, het aantal geboorten neemt af, dat der sterfgevallen neemt toe. Toch is het zoo erg niet als men zou denken, nog altijd zijn de Franschen de vernuftigsten onder ons en zolang een volk schittert door intellectueel vermogen en scherpzinnigheid, zolang zal het ras, in den ideeelen zin althans, niet sterven. Hoe leeft alles van glorievolle, belangwekkende historie; als we door Frankrijk gaan en de nauwe straatjes van de kleine steden doortrekken, „iedereen steen spreekt”, om eens ouderwetsche rethoriek te gebruiken, en al ontbreekt er wel dikwijls dat eigenaardige schilderachtige aan, wat de oudheden in Engeland b.v. zulk een eigenaardig en volstrekt bijzondere onderscheiding geeft, wanneer we de geschiedenis kennen van Frankrijk, dan stijgt de belangstelling dadelijk, ook wanneer we voor deze, door een zorgeloos nageslacht met weinig piëteit bandelde overblijfsels staan.

Maar, zooals ik zeide, Semur is nog half middeleeuwsch, of

liever, de rustige, stille atmosfeer er van is zoo gebleven.

Het eerste wat ons van deze stad opvalt, zoodra wij binnenkomen, is de zoogenaamde „Donjon”. Dit was de vroegere eigenlijke sterkte. Achter de geweldig hoge muren, die de vier nog bestaande donkere torens in de XIIIe eeuw verbonden, verschansten zich de inwoners in die dagen, nooit zich geheel veilig voelend voor de overvallen van naburige vijanden. De grootste en hoogste toren van de vier is de Tour Lourdeault of l'Ourle d'or, die 44.30 Meter hoog is, met 2.25 Meter dikke muren en een diameter van 11.20 Meter. De tweede toren heet de Tour de la Gehenne of Tour Pordeau, de derde, waartegen nu het theater is aangebouwd, la Tour Margot en de vierde eindelijk la Tour de la Prison. Ook zijn er nog brokstukken van de meters dikke muren over; wanneer men aan den voet van deze reuzige bouwwerken staat, die hier bovendien nog donker gekleurd zijn, dan komt weer hevig de herinnering aan de middeleeuwen in ons op, en denken we aan dedagen, waarin

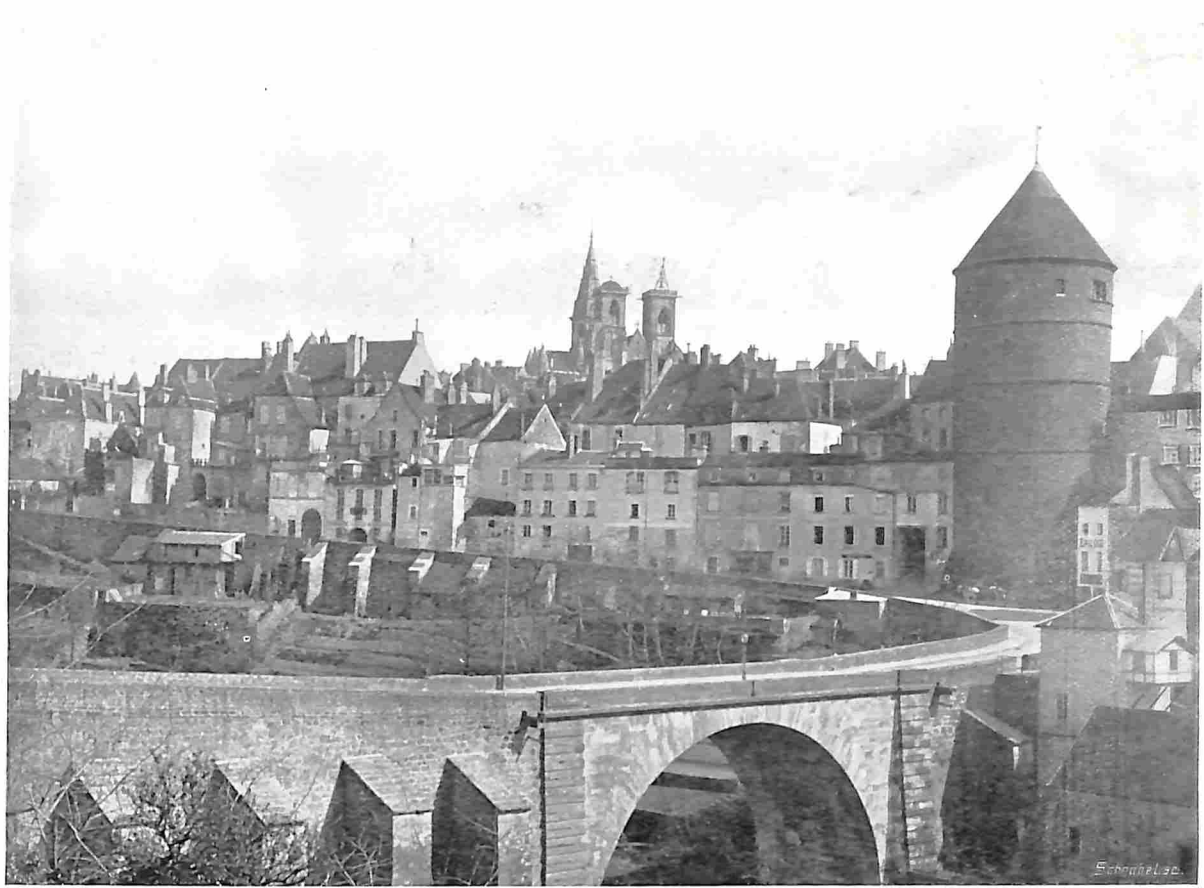

Foto Aug. F. W. Vogt.

SEMUR. GEZICHT OP DE STAD.

de vesting opgetrokken werd, bevolken de nauwe straatjes rondom de hoog dreigende torens met de gestalten onzer verbeelding.

Ergens op een hoogste punt van de stad hadden wij een prachtig gezicht op het riviertje de Armançon. Het kwam tusschen de rotsen uit gesneld en omvatte glinsterend een deel van het onvergetelijke, in de felle zon lichtende landschap met de kartelingen van talloze daken, hoog en laag, groote en kleine, de rotsen afdalend, hier en daar vervroolijkt door het lichte groen van een pas uitbottend boompje, of de donkerder tinten van coniferen ergens in een kleinen tuin, en dan boog er de oude, hoge brug zoo ernstig-zwaarmoedig zich van oever tot oever, terwijl het heldere water de keien in de half droge bedding wit spoelde. Niet ten onrechte zegt Ardouin-Dumazet in zijn *Voyage en France*: La gorge qui enveloppe Semur doit sa beauté à la robustesse et à la teinte ardente du granit rouge, pailleté de mica et de quartz, dressé en masses énormes. Cette roche a servi à construire les remparts, les tours rondes, les terrasses, les murs de soutènement des vignes et des jardins étagés; mais l'homme, par ses travaux, a grandement accru la splendeur du site. Les ouvrages de défense, tours, donjons et murailles, les grands édifices privés, l'église ogivale aux beaux clochers, complètent l'œuvre de la nature

et font de ce modeste chef-lieu *une des plus curieuses choses de notre France.*

Een van de merkwaardigste bijzonderheden van Semur is het museum, dit is o.a. rijk aan geologische en voor-historische bezienswaardigheden, te zamen een 11000 stuks, die samengebracht zijn door drie geologen uit de stad. Als een merkwaardigheid deelen wij mede, dat een Amerikaansch professor, Alphens Hyatt, uit Boston, die één dag in Semur wilde blijven, er naar aanleiding van bovenbedoelde verzameling een tiental dagen bleef.

Ieder jaar den 31sten Mei is er een paardenmarkt in Semur, de zoogenaamde „Course de la Bague”. Deze markt dagteekent uit de veertiende eeuw, en brengt op genoemden datum altijd massa's vreemdelingen in de stad. De omstreken van Semur zijn prachtig en onvergelykelijk en lokken tot talrijke wandelingen en rijtoertjes uit, o.a. naar Pont en Saumaise, langs de rotsen, waar de zonderling gevormde rots „la Roche des fées” of „le Porron qui danse” te zien is, en overal rondom wellen de beekjes, kortom een Zwitserland in het klein.

Dan Vic-de Chassenay met een gerestaureerd curieus kasteel uit de 16de eeuw, en nog een slot Bourbilly, met de herinneringen aan de eerste levensjaren van Madame de Sévigné. Het nieuwe

Foto Aug. F. W. Vogt.

SEMUR. DE BUITENKANT.

Foto Aug. F. W. Vogt.

SEMUR.

kasteel werd gebouwd door den graaf de Franqueville, evenals het feudale slot in parallelogram-vorm met hooge torens aan de vier hoeken, mooi bewerkte schoorsteenen, terwijl de geheele inrichting van het interieur zich aanpast bij de souvenirs van de geestelijke culte van Madame de Sévigné en die van hare grootmoeder Sainte Jeanne de Chantal.

Dicht in de buurt liggen verder nog vele stadjes en plaatsjes, die belangrijk zijn, hetzij om hun geschiedenis, of om schilderachtige en bekoorlijke, of grootsche gezichten. Daar zijn dan Flavigny, „une petite ville qui possède tout ce qui peut enthousiasmer l'artiste, le poète et le savant, une nature merveilleuse, une physionomie architecturale de la plus saisissante originalité, et un passé resplendissant des plus grands souvenirs”. Vooral de overblijfsels uit de middeleeuwen zijn er de moeite waard gezien te worden. Ook het buitengewoon fraai gelegen Alise-Sainte-Reine, met zijn kinderspelen ieder jaar den roden September, het mysterie-spel van Sainte-Reine. Alle rollen worden dan door jonge meisjes vervuld, terwijl een menigte van vijf tot zesduizend menschen het naïeve schouwspel aanziet. Noemen wij nog Les Laumes, Gresigny, Bussy-le-grand, Darcey, Posanges, Saint-Thibault, Précyc-sous-Thil, waar de reiziger overal de aller-interessantste en schoonste dingen vindt, en wij hebben genoegzaam aangetoond, dat Semur een plaats is, die de moeite waard is bezocht te worden. Zoals ik dan ook hierboven schreef, ik verlang nog altijd zeer Semur terug te zien en hoop er binnen afzienbaren tijd weer eens in de buurt te komen, in die prachtige streken van de Côte-d'Or, waar de fijne silhouetten der slanke populieren zoo geestig tegen het wit der huizen van verre stadjes op smaragden heuvels zich afteekenen.

H. v. B.

Foto Aug. F. W. Vogt.

SEMUR.

OPENLUCHT-SCHOOL.

„SCHOOL” en „kamer”, deze twee begrippen zijn door vele eeuwen heen zoo nauw verbonden geweest, dat men zich niet meer heeft kunnen voorstellen die twee van elkaar te scheiden, in ieder geval zich niet de school kon denken zonder muur of dak. Tusschen de eentonige vier muren, dikwijls met matte ruiten, ging het onderwijs zijn gang. Geen schijnsel, geen geluid van de buitenwereld mocht daarin eenige stoornis komen brengen. „Gordijn neer”, donderde de rector in Hostrups 1) studentenlied, — en de zonnestraal verdwijnt, de leerling dommelt in, terwijl het gedreun van het a b c als zwarte golven aan hem voorbij gaat.

Toen J. J. Rousseau, anderhalve eeuw geleden, in zijn „Emile” voor het eerst zijn theorie over de opvoeding verkondigde en steeds aanraade: „Terug naar de natuur”, en toen N. F. S. Grundtvig 2) een eeuw later den banvloek uitsprak over de „Zwarte school”, ieder met zijn eigen doel voor oogen, mocht het hun wel gelukken belangstelling te wekken, zoowel gedurende hun leven als voor de toekomst, maar de directe resultaten van hunne woorden waren toch slechts weinige. De school was en bleef in — de kamer.

Er was een sterkere hefboom, een krachtiger muurbreker noodig. En die kwam. Zijn naam was Hygiëne. De hygiëne, die graaft en woelt, omvergooit en opbouwt, uitdroogt en niveleert, die wallen sloop en heele stadsdeelen verandert, heeft ook een bres kunnen schieten in de oude muren der school. Zij heeft een opvoedingsgesticht in de buitenlucht doen verrijzen, dat Rousseau plezier zou hebben gedaan en zij heeft den grondsteen gelegd tot de „Boshschool”, de „Groene school” zou men haar kunnen noemen in tegenstelling met Grundtvigs „Zwarte school”.

Hoe is dit gekomen? Heel eenvoudig. De hygiëne begon met ons te vertellen, dat zon en frissche lucht noodig zijn om te kunnen gedijen. Zon en frissche lucht in de stegen en binnenplaatsen der groote steden en in de woon- en werkkamers en niet het minst in de schoolkamer, waar het opkomend geslacht dag aan dag, uur na uur doorbrengt. De hygiëne leerde ons, nieuwerwetsche menschen, meer dan onzen ouders en grootouders, veel naar buiten te gaan naar de zon en de frissche lucht en zoo was de volgende schrede het natuurlijk gevolg daarvan, dat men de schoolkinderen — voorloopig alleen de zwakke, die er het meeste behoefte aan hadden — uit de schoolkamer haalde naar buiten, waar de qualiteit en de quantiteit van licht en lucht niet afhankelijk zijn van de grootte en de plaats van het raam, de meer of minder goede werking van een ventilator, niet afhankelijk van architect, ingenieur of schoolbeambte. — middenin de groote, altijd gevulde voorraadschuur, waar de longen kunnen zwelgen in het genot van onvervalschte, frissche lucht.

De uitbreiding der groote steden en het moderne gedwongen handelsleven — misschien ook het uitgaansleven — met al zijn ongezonde gevolgen, bracht langzamerhand de noodzakelijkheid van vacaties en naar buiten gaan. De meer welgestelde klassen namen voor korteren of langeren tijd in den zomer met hunne kinderen hun toevlucht tot rustige oasen met zuiverder lucht en het was ge-

1) J. X. Hostrup, Deensche dichter, 1818—1892, vooral bekend om zijn studentenliederen en comediestukken.

2) N. F. S. Grundtvig, Deensch theoloog, geschiedschrijver en dichter, 1783—1872, heeft buitengewoon veel voor het volksonderwijs gedaan; hij was de stichter der hoogere landbouwscholen.

makkelijk te zien, dat de kinderen aan gezondheid wonnen daarbij. Langzamerhand kreeg bij ons ook de armere bevolking in ruime mate dit voorrecht door de groote gastvrijheid van de boeren, die in den zomer hun huis openen voor duizende kleine Kopenhagertjes. Op dit gebied staat Denemarken als een lichtend voorbeeld voor andere landen.

Daartoe zijn er in de laatste jaren verschillende inrichtingen gekomen, die voor hetzelfde doel werken, vacantie-kolonies en openlucht-kolonies en dergelijke, maar wat de eigenlijke openlucht-scholen betreft, zijn we in Denemarken nog ten achter. Om deze te leeren kennen, moeten we onze toevlucht tot andere landen nemen.

De eerste stap, dit moet gezegd worden, is in Engeland gedaan. In het jaar 1880 richtte Dr. Cecil Reddie op een landgoed in Abbotsholme (Derbyshire) zijn „nieuwe school” op. Zij was in hoofdzaak een gesticht voor de opvoeding, maar ingericht met een ruimen en nieuwen blik voor de hygiëne. Dr. Reddie had zich tot taak gesteld alle krachten en talenten bij zijn leerlingen harmonisch te ontwikkelen, hen voor 't leven op te voeden en tot gezonde, nuttige en verstandige leden der Maatschappij te vormen. Hun theoretische kennis zou door praktische ondervindingen onderlegd moeten zijn, terwijl niet alleen spel, maar nuttige arbeid in den tuin, veld of werkplaats de gezonde ontwikkeling der ledematen moest bevorderen. De leeraren en de leerlingen vormen te zamen een kleinen staat, waar ieder zijne rechten en plichten heeft. De discipline wordt in acht genomen, maar op vriendschappelijken toon. De leerlingen nemen deel aan de administratie, aan de inkoop en verkoop, aan den staldienst en aan al het noodzakelijke werk in den tuin, in veld en bosch, zij leveren ontwerpen voor nieuwe gebouwen en plantsoenen, berekenen de uitgaven, vellen boomen, halen 't materiaal van de leveranciers, enz. Zij maken hunne bedden op, borstelen zelf hunne kleeren en poetsen de schoenen. Het onderwijs, dat zooveel mogelijk in de buitenlucht gebeurt, wordt in „uren” van 45 minuten of minder, gegeven. Daarna een vrij „kwartier”. Het eten is eenvoudig, maar voedzaam, hun leefwijze regelmatig en verstandig, vroeg op en vroeg naar bed, dagelijks baden en overvloed van frissche lucht. Het verblijf is op 7 jaren berekend, van 11—18 jaar. Zij moeten dan in het leven kunnen treden, goed uitgerust lichamelijk zoowel als geestelijk, intellectueel en moreel, in staat om met goede vooruitzichten zoowel te studeeren, als den practischen weg op te gaan.

Zeven jaar later opende Dr. Herman Luetz, die leeraar was geweest in Abbotsholme, naar dit voorbeeld een Landopvoedingsgesticht in Ilsenburg in den Harz, en 3 jaar later een ander in Haubinda in Sachsen-Meiningen. In 1902 pakten een paar jonge enthousiaste Zwitsers (Wilh. Frei en Werner Zuberbühler) flink aan en stichtten in het oude slot Glarisegg aan de zuidzijde van het meer van Constanz een nieuwe, dergelijke inrichting. Een mooiere ligging is moeilijk denkbaar. Bij 't machtige meer, in de verte de Badensche kust, achter zich uitgestrekte bosschen, ligt het ouderwetsche gebouw in voornamen eenvoud. De groote stroom der toeristen gaat deze plek voorbij, maar toch is zij gemakkelijk bereikbaar. Daar is vrede, daar is schoonheid en gezondheid. De bodem is vruchtbaar, maar rijk aan steen; er moet flink gewerkt worden om dien voor akkerbouw bruikbaar te maken, maar dan belooft hij ook in rijke mate de aangewende moeite. Er is werk genoeg om den dag te vullen voor de jongen en hunne krachten te oefenen, en is er vrolijkheid, en gedachtenwisseling genoeg om hunne hersentjes mee bezig te houden.

Men moet er een dag in 't voorjaar heen in de maand Mei, als de natuur in haar mooisten feestdos prijkt, als de bergstroompjes naar beneden ruischen en alle slootjes in 't lage land met het helderste water vullen. Dan ziet men op de velden een troep jongens en jongelui; blootshoofds, het bovenlichaam onbedekt, werken zij met hark en spade, halen steenen uit den grond en bereiden zóó den bodem voor zaaien en planten. Hun kleur is frisch, het lijf bruin als 't gezicht en hunne bewegingen zijn lenig en vlug. Er wordt een signaal gegeven: de gereedschappen worden in huis gebracht en niet lang daarna ziet men ze hard loopen met de handdoeken over hun schouder naar 't meer om nog vóór een tusschenmaaltijd een bad te nemen. Indien men zoo gelukkig is geïnviteerd te worden om hun maaltijd te deelen en tusschen hen in gezet te worden, dan verheugt men zich te zien welk een ontzettende inbreuk er gemaakt wordt in de kadetjes en hoe de melkkanen voortdurend opnieuw gevuld moeten worden. Men begrijpt hun honger en men begrijpt dat er heerlijk geslapen kan worden op de smalle eenvoudige bedden onder een enkele deken in de luchtige slaapkamers. Men zou gaarne zijn rondreisbiljet afstaan, de wachtende hotelbedden en table-d'hôtes, om hier te kunnen blijven en jong te wezen onder deze omstandigheden. Het is wel met een ietsje bitterheid dat men denkt aan een klein kamertje in een Deensch provinciestadje, waar men zelf zat en zijn rug kromde over zijne boeken, den eenen zomermiddag na den ander; en dit was toch ook een provinciestad met fjord, plantsoen en velden voor en achter.

Maar als men nu zelf jongens thuis heeft, dan krijgt men in deze omgeving den meest gloeienden lust om hen hierheen te halen om een paar flinke, kernachtige jongens van hen te maken. 2000 frs. per jaar, dat is niet duur, maar dit komt niet overeen met het budget van een gewoon Deenschen huisvader, vooral omdat men er met die 2000 frs. alleen nog niet van af is. Maar er zijn menschen, wier middelen dit permitteeren. Het slot Glarisegg is vol,

niet alleen met Zwitsers, maar men vindt er ook Franschen, Russen, Brazilianen, enz.

Terwijl men in het zoeven beschreven opvoedingsheim buiten, zich evenveel heeft laten leiden door pedagogische beginselen als door hygiëne, is het in de allereerste plaats de hygiëne, wier banier men geheschen heeft in de „Boschschool”, „l'école en plein air”, „the open-air school”, welke in de laatste tien jaren gevormd zijn. Hier geldt het voornl. den strijd tegen bloedarmoede, scrophulose en tuberculose. Het zijn vooral de ziekelijke en zwakke kinderen, op wie men 't oog heeft. En dat wil weer zeggen, dat het niet rijkelui's kinderen zijn, maar hoofdzakelijk de armen, die deze scholen vullen en dat deze dus opgericht en in stand gehouden worden door den Staat. Hier is het Duitschland, Berlijn of liever Charlottenburg, dat de eer heeft van de eerste te zijn geweest. In het jaar 1904 werd de eerste Boschschool in Grünewald buiten Berlijn geopend, zoo dicht bij, dat de kinderen er elken morgen op school konden zijn en 's avonds naar hunne verschillende tehuizen in de stad konden terugkeeren per electriche tram. Op de groene vlakten in den zandgrond van het dennenbosch werden barakken en open lood- en gebouwd, en de zwakste kinderen der openbare scholen werden door de doktoren uitgezocht om daar onderwijs te genieten. Werkelijk onderwijs — het nieuwe is, dat de kinderen met regelmatig werk worden beziggehouden en tegelijkertijd hun luchtkuur ondergaan. Het onderwijs gaat hand in hand met het praktische werk om aan te sterken en gezond te worden. Het is dus iets anders en méér dan een verblijf in een sanatorium of in een vacantie- of openlucht-kolonie. Maar natuurlijk is het onderwijs ingericht met het oog op de zwakke leerlingen, die zich niet mogen overspannen: weinig en korte lessen, lange vrije „kwartieren” en gedwongen rusttijden, waarin de kinderen een ligkuur ondergaan in de frissche lucht net als in de sanatoria. Het onderwijs wordt zooveel mogelijk geheel buiten gegeven in de schaduw, op een tegen den wind beschut plekje, alleen in geval van ongunstig weer wordt er in een open loods of in een barak gewerkt. De kost is krachtig en voedzaam en ook de maaltijden worden, voor zoover dit mogelijk is, buiten genoten. De kinderen staan onder voortdurend toezicht van een schoolarts.

Zoo gaat de dag voorbij met gemakkelijk onderwijs en met spel, met goede maaltijden en regelmatige gedwongen rusttijden. Zij spelen op het grasveld, graven en zaaien in hunne kleine tuintjes, bouwen vestingen, enz. En onderwijl vullen zij hunne zwakke longen met de frissche boschlucht, het bloed stroomt sneller, de wangen krijgen kleur, de ledematen worden dikker, moed en levenslust worden opgewekt en versterkt en als de boschschool laat in 't najaar sluit, kunnen zij naar de stadsschool terugkeeren met een fonds niet alleen van gezondheid, maar ook van kennis, die hun in de meeste gevallen in staat stelt de klasse net zoo goed te volgen als hunne kameraden, die geregeld naar school zijn gegaan. Want dit is het merkwaardige, dat het kortstondige onderwijs in de boschschool gemiddeld net zoo productief blijkt te zijn als het gewone eentonige schoolonderricht, dat op vele en lange uren beslag legt. Dat zou er op kunnen wijzen, dat er tijd verspild wordt in de stadsschool; en dit is niet de schuld van de(n) onderwijzer(es). Dit moet dus wel de schuld zijn van de schoollucht, die langzamerhand de leerlingen onbevattelijk en onoplettend maakt, zoodat het laatste deel van de lessen minder nuttig is of misschien nutteloos, om niet te zeggen schadelijk. Men heeft gemeend, dat het noodzakelijk was de kinderen binnen vier muren op te sluiten, opdat niets hun aandacht zou afleiden van het onderwijs. Men zou er toe komen te denken aan wat wijlen Johannes Helms vertelde in een van zijne gedichten, dat zijn vrienden hem in een kast zetten om een rijmpje te schrijven voor een of andere feestelijke gelegenheid. Nu — er kan een goed vers geschreven worden in een kast — dat heeft J. Helms ons bewezen, en er kan veel uitstekends geleerd worden binnen vier muren, dat weten we allen bij ondervinding. Maar dat is niet de schuld van de kast, niet de schuld van de muren en 't plafond. En de lucht daarbinnen is zeker niet zoo goed als die daar buiten. Het spreekt vanzelf, dat men schoolkamers moet hebben voor algemeen gebruik; maar men moest zonder twijfel veel meer het onderwijs buiten geven, dan tot nu toe het geval is geweest en men moest bij 't bouwen van nieuwe schoenen er op letten, dat dit kon geschieden. In de oude scholen, in nauwe straten, tusschen hooge huizen, kan dat onmogelijk gebeuren. Hier moet men zelfs af en toe de ramen dichtdoen om het leven van de straat te dempen. Maar laten wij de scholen wat buitenaf zetten of liever geheel buiten de stad, met schooltuinen, waar de klassen om de beurt onderwezen kunnen worden onder den blooten hemel of in open loods. En laten wij eenige werkelijke boschschoolen of openlucht-scholen, zooals die in Charlottenburg, oprichten voor de zwakke kinderen.

In het begin zal er wel het een of ander zijn, dat voor een oogenblik het kind afleidt van het onderwijs. Een vogeltje piept hier of daar, misschien komt het naderbij om eens op verkenning te gaan; een blad valt van den boom, een tak breekt of een zonnestraal speelt op het gras of op het boek, maar dat wordt al spoedig iets, waaraan het kind gewend raakt, iets gewoons, en tot loon maakt de frissche lucht de kinderen levendiger en scherpt hun opmerkingsvermogen; kamerdoezeligheid, hoofdpijn en moeheid komen niet zoo licht voor.

De boschschool te Charlottenburg heeft bewezen, dat zij uitstekend werkt, zoowel opvoedkundig als hygiënisch; elk jaar is

men tot later in het najaar blijven doorwerken, zelfs tot in de maand November. Verleden jaar heeft men zelfs Kerstmis kunnen vieren in 't bosch onder den blooten hemel met een versierden Kerstboom. Men heeft er over gedacht haar den heelen winter door open te houden, maar dit stuitte natuurlijk af op verschillende moeilijkheden, niet het minst met 't oog op het vervoer van de kinderen in alle weer en wind. In vele andere groote steden van Duitschland heeft men 't voorbeeld van Charlottenburg gevolgd. Dresden, München-Gladbach, Straatsburg, Keulen, enz. hebben nu boschschoolen en in andere steden worden er voorbereid. Vooral Mühlhausen heeft een prachtige boschschool op een landgoed, ingericht als een heerenhuis: „de Hermitage”, dat op de helling van een berg ligt ten Z.O. van de stad. De school is omgeven door een mooien tuin met park, en in de buurt is de dierentuin en een groot sparrenbosch. De kinderen worden per elektrische tram vervoerd en blijven den heelen dag, worden verpleegd, gebaad, onderwezen volgens hetzelfde systeem als dat van Charlottenburg. Door de buitengewoon gunstige omstandigheden, het ruime en wel ingerichte gebouw is men 't laatste jaar begonnen met enkele, de zwakste kinderen, die bleken het dagelijksche heen- en weerzaken niet goed te kunnen verdragen, te laten overnachten, wat natuurlijk gebleken is uitstekend voor hen te zijn.

In de boschschool te Charlottenburg heeft men elk der laatste jaren 250 kinderen aangenomen, of + 1 % van alle kinderen der openbare scholen. In Mühlhausen heeft men plaats voor 200 kinderen of + 2% van de kinderen uit de volksscholen. Maar in beide steden heeft men nog vele moeten afwijzen, die zoo'n verblijf hoog noodig hadden. De gewichtstoename der kinderen in de zomermaanden gedurende het verblijf in de boschschool bedraagt gemiddeld 2.2—4 K.G. In de jaarlijksche rapporten der verschillende openluchtscholen wordt er op gewezen, dat het geregeld verblijf in de frissche, stofvrije lucht met het goede voedsel zoo'n invloed op de kinderen heeft, dat zij al heel gauw levendiger en mededeelzamer worden. De omgeving en alles wat zij zoo dagelijks belevan, biedt zooveel uitgangspunten voor onderricht, dat het opnemen gemakkelijker en grondiger gebeurt. De klassen zijn klein, waardoor elk kind gemakkelijker kan beziggehouden worden en op ieders eigenaardigheden beter gelet kan worden. Geestelijke overspanning wordt door de korte lesuren ontgaan, zoodat het kind voortdurend bij zijn werk blijft. Buitendien wordt er veel gewicht gelegd op het moreele voordeel voor de kinderen, dat zij den heelen dag beziggehouden worden en onder toezicht staan van een ervaren vakman. Zij mogen spelen wat zij willen, maar er wordt gewaakt over hun gedrag, hunne manieren en hunne taal ook tegenover elkaar. Dit alles heeft een opvoedkundige beteekenis, die niet onderschat mag worden. In de boschschool springt een gezondheidsbron voor deze kinderen, zoowel voor hun lichaam als voor hun ziel. Zij leeren zindelijkheid en orde, hulpvaardigheid, beleefdheid en wellevendheid in hun taal en hun optreden.

Het is gemakkelijk te begrijpen welke beteekenis dit ook voor het zenuwgestel van het kind moet hebben: weg te komen uit 't leven en de woeligheid der groote steden, uit de huurkazernen, naar de vrije, frissche natuur. Onder 't spelen en op de wandelingen wordt hun oog geopend voor 't bestaan van dingen, die zij nooit vroeger hadden gekend, zij krijgen gelegenheid het leven der dieren en planten van dichtbij te beschouwen. Een betere plaats om natuurlijke historie te onderwijzen dan midden in de natuur, een heerlijker lokaal voor zang-oefeningen dan onder het groene gewelf van 't bosch kan men niet wenschen.

De inrichting en de aanleg van de tuintjes kunnen aanleiding geven tot teekeningen en berekeningen, waardoor op een prettige manier makkelijke wiskunstige en geometrische regels worden toegepast. De kinderen spelen met het zand en kunnen groote vaardigheid verkrijgen niet alleen in 't vesting-bouwen met wallen en grachten, maar ook plastisch in 't voorstellen van landschappen met bergen en rivieren, eilanden en baaien, met aangifte van de ligging der steden, enz. En dit alles gebeurt onder de beste condities voor hunne lichamelijke ontwikkeling, gedeeltelijk als spel.

Ook in Frankrijk en Engeland heeft men de oogen geopend voor de beteekenis der openluchtscholen. Londen heeft er eenige ingericht in Kentish Town en op den Forest-Hill.

Het uitstekende idee van Charlottenburg heeft den stoot gegeven aan een beweging, die zich door alle landen verspreidt, en die groote beteekenis zal kunnen krijgen voor de zwakke arme kinderen der groote steden. Het is eene beweging tot strijd, niet uitsluitend tegen lichamelijke nood en ellende, tegen bleekzucht, scrophulose en tuberculose, maar ook tegen de gevaren en verleidingen van 't leven en spelen op straat, tegen schuwheid en schuchterheid, tegen gedachteloosheid en bekrompenheid, tegen alles wat het gemoed van het kind verlagen kan. Er zal wel niemand zijn, die twijfelt of de sommen, welke de Staat uitgeeft voor dit oogmerk, welbesteed zijn.

(Naar het Deensch van Prof. Dr. C. C. JESSEN, door E. v. V.)

DE VLIENZWAM.

(*AMANITA MUSCARIA L.*)

HOOGSTWAARSCHIJNLIJK kan geen lid van het gansche zwammengeslacht zich in zulk een bekendheid verheugen als de vliegenzwam. Op afbeeldingen van een herfstbosch is de bodem tien tegen één versierd met een groepje van dezen paddenstoel; peperbusjes, speldenkussens en andere artikelen, die tegenwoordig nogal eens in den vorm van een paddenstoel gemaakt worden, stellen bijna altijd *Amanita muscaria* voor. Wel bijzonder mooi moet deze plant dus zijn, dat zij zóó algemeen de aandacht der menschen op zich heeft weten te vestigen. Inderdaad is de vliegenzwam een der fraaiste van onze paddenstoelen, een ware beauty in het zwammenrijk. Gloeiend rood, hier en daar met witte wratjes en plekjes versierd, is de cirkelronde, vlak uitgespreide hoed; sneeuwwit is de kleur van de teere plaatjes en van den kaarsrechten steel, die onderaan versierd is met een zoogenaamde beurs en in het midden door een dunvliezige manchet, die als een zachte, witte sluier naar beneden hangt. Alles tezamen een prachtig, harmonisch geheel, dat met zijn heldere kleuren wonderschoon afsteekt tegen het donkergroene mos of de bruine dennenaalden van den boschgrond.

Wanneer *Amanita* haar eerste verschijning boven de aarde maakt, heeft zij precies den vorm van een roomkleurig ei, geheel omsloten door een taai vlies. Onder het groeien wordt dit vlies langzamerhand uit elkaar getrokken en blijft dan als een manchet en als schubben of plaatjes aan steel en hoed hangen. Is het een tijdlang erg regenachtig geweest, dan kan men vaak vliegenzwammen vinden, waarvan alle witte plekjes op den hoed zijn afgespoeld. Deze is dan egaalrood. Ook heel mooi! Maar toch, naar mijn smaak, lang niet zoo fijn als het gewoonlijk voorkomende besneeuwde type.

Wie vaak herfstwandelingen doet, zal opgemerkt hebben, dat de vliegenzwam gebonden schijnt aan het geboomte. Buiten bosch of plantsoen toch zal men haar in den regel niet aantreffen. Met tal van andere zwammen is het evenzoo gesteld. Het ligt daarom voor de hand, verband te veronderstellen tusschen het leven der boomen en dat der paddenstoelen. Inderdaad heeft men voor verscheidene fungi, o. a. ook voor de vliegenzwam, een dergelijk verband kunnen aantoonen. Om de zuigwortels van talloze boschplanten toch heeft men een dicht weefsel ontdekt van schimmelachtige draden, die met verschillende zwammen bleken samen te hangen, en die de wortels zóó nauw omsluiten, dat zij deze als een soort van scheede of mantel omgeven. Deze draden bestempelt men met den naam van *mycorrhiza*. Merkwaardig is het dat de *mycorrhiza* geheel met de cellen der opperhuid vergroeid zijn, en dat bij de aangetaste wortels de wortelharen geheel en het mutsje bijna geheel verdwenen zijn, en nog merkwaardiger, dat deze innige vergroeiing de plant geen schade doet, doch dat zij integendeel zonder de hulp der zwam vaak te gronde gaat. Proeven toch hebben bewezen, dat bv. beukenootjes in een vooraf steriel gemaakt zandbodem, wel ontkiemen, doch niet langer dan een jaar leven. Zij hebben bepaald de tusschenkomst der zwamdraden noodig om tot vollen wasdom te geraken.

En wat is nu de rol der *mycorrhiza*? vraagt iemand allicht. Helaas is hieromtrent slechts weinig bekend. Meende men vroeger dat zij eiwit opnemen uit den humusrijken grond en dit gedeeltelijk afstonden aan de wortels van de plant, met welke zij samenleefden, latere onderzoekingen hebben dit weder in twijfel doen trekken. En wat het voordeel betreft, dat de zwam uit de samenleving trekt, dit ligt nog geheel in het duister. Het is weer een raadsel te meer uit het zoo raadselachtige bestaan der zwammen. Maar een allermerkwaardigst geval van symbiose is het zeker.

Amanita muscaria schijnt mij toe, o. a. met dennen in verbinding te staan. Vaak toch ziet men dezen paddenstoel in de buurt van dennen of sparren. En verleden jaar zag ik in een nog jong tuintje een jongen den, omringd door een kring van een tiental gloeiend-roode vliegenzwammen, die er in een zestal groepjes omheen stonden. Een prachtig gezicht en een escorte, een koningin waardig!

Zoals men ziet, is dus de vliegenzwam een hoogst merkwaardige plant. Jammer, dat zij vergiftig is. Weliswaar is dit niet zóó erg, als men algemeen wel denkt, en kan men het vergif door het aftrekken der opperhuid verwijderen, doch voor voedsel is *A. muscaria* ongeschikt. Vroeger gebruikte men haar, in stukjes gebroken en met melk overgoten, tot het doden van vliegen. Vandaar de naam. Tegenwoordig echter schijnt men geen practisch gebruik meer van deze zwam te maken.

L. DORSMAN Cz.

Foto L. Dorsman Cz.

JONGE VLIENZWAM.